ZAMONAVIY TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI VA ISTIQBOLLARI

Abdumalikova Marhaboxon
Namangan davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti
Pedagogika yo‘nalishi, Ped-BU-26-guruh talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari, ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni, o'qituvchining kasbiy faoliyatini takomillashtirish hamda o'quv materiallarini yaratishdagi imkoniyatlari va istiqbollari haqida yoritiladi. Shuningdek, texnologiyalardan foydalanishda uchraydigan muammolar, axborot xavfsizligini, axloqiy tamoyillari va ta'lim jarayonidagi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar haqida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar:sun'iy intellekt, zamonaviy ta'lim, innovatsion texnologiyalar,pedagogik kompitensiya,raqamli savodxonlik,raqamli pedagogika, zamonaviy ta'lim.

Аннотация

В данной статье рассматриваются педагогические возможности использования искусственного интеллекта в современном образовательном процессе, его роль в повышении качества образования, совершенствовании профессиональной деятельности преподавателя, а также возможности и перспективы создания учебных материалов. Кроме того, анализируются проблемы, возникающие при использовании данных технологий, вопросы информационной безопасности, этические

принципы и возможные трудности, возникающие в образовательном процессе.

Ключевые слова: искусственный интеллект, современное образование, инновационные технологии, педагогическая компетентность, цифровая грамотность, цифровая педагогика, современное образование.

Abstract

This article examines the pedagogical opportunities of using artificial intelligence in the modern educational process, its role in improving the quality of education, enhancing teachers' professional activities, and the possibilities and prospects of creating educational materials. Furthermore, it analyzes the challenges associated with the use of these technologies, information security issues, ethical principles, and potential difficulties that may arise in the educational process.

Keywords: artificial intelligence, modern education, inn'ovative technologies, pedagogical competence, digital literacy, digital pedagogy, modern education.

Kirish

Bugungi kunda axborot texnologiyalarning jadal rivojlanishi oqibatida turli xil pedagogika yondashuvlar shakllanmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanib borishi natijasida yangi o'qitish tizimlari, baholashning yangicha usullari,interfaol metodlarning har xil turlari va o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish imkoniyatlari kengaymoqda.

An'anaviy ta'lim tizimidagi o'qituvchi asosiy bilim manbai va tashkilotchi bo'lgan bo'lsa zamonaviy ta'lim sharoitida uning vazifasi yanada ortib boradi. Endilikda pedagog bilim berishdan tashqari o'quvchilarga zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashni, ularni baholashni,

ijodkorlikni,tanqidiy fikrlashni,har joyda mustaqil fikrini bemalol bayon etishni o'rgatuvchi mutaxassis sifatida namoyon bo'ladi.

Asosiy

1.Sun’iy intellekt tushunchasi va uning ta’limdagi o‘rni

Sun’iy intellekt-bu kompyuterlar va raqamli tizimlarning inson aqli bilan bog‘liq ayrim vazifalarni,jumladan,ma’lumotlarni tahlil qilish,muammolarni hal etish,tilni tushunish va yangi mazmun yaratish kabi jarayonlarni bajarish imkoniyatidir. Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalari fan,tibbiyot,iqtisodiyot va ta’lim kabi ko‘plab sohalarda keng qo‘llanilmoqda.

Zamonaviy ta’lim tizimida sun’iy intellektdan foydalanish o‘qitish va o‘rganish jarayonini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. U o‘quv materiallarini tayyorlash,dars rejalarini ishlab chiqish,test va topshiriqlar yaratish hamda o‘quvchilarning bilim darajasini tahlil qilishda o‘qituvchilarga yordam beradi. Shuningdek,murakkab mavzularni sodda shaklda tushuntirish va o‘quvchilarning savollariga javob berish orqali mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Sun’iy intellektning ta’limdagi muhim jihatlaridan biri-individual yondashuvni qo‘llab-quvvatlashidir. Har bir o‘quvchining bilim darajasi va o‘zlashtirish sur’ati turlicha bo‘lganligi sababli,sun’iy intellekt yordamida ularga mos mashqlar, qo‘shimcha tushuntirishlar va o‘quv materiallarini taklif qilish mumkin. Bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga ko‘maklashadi. Bundan tashqari,sun’iy intellekt o‘qituvchining vaqtini tejash,darslarni interaktiv tashkil etish va zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan,undan taqdimotlar tayyorlash,muammoli savollar tuzish,ijodiy topshiriqlar ishlab chiqish va ta’limiy o‘yinlar yaratishda foydalanish mumkin.

2.O'qituvchining sun’iy intellektdan foydalanish kompetensiyasi

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi va sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ko‘nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi.O‘qituvchining sun’iy intellektdan foydalanish kompetensiyasi-bu uning sun’iy intellekt vositalarini to‘g‘ri tanlash, ulardan ta’lim maqsadlariga muvofiq foydalanish,yaratilgan ma’lumotlarni tahlil qilish va natijalarni pedagogik faoliyatga tatbiq etish qobiliyatidir.

UNESCOning 2024-yilda e’lon qilingan o‘qituvchilar uchun sun’iy intellekt kompetensiyasi doirasida beshta yo‘nalish belgilangan: inson manfaatlariga yo‘naltirilgan yondashuv,sun’iy intellekt etikasi,sun’iy intellekt asoslari va qo‘llanilishi,sun’iy intellekt pedagogikasi hamda kasbiy rivojlanish uchun sun’iy intellektdan foydalanish .

Mazkur yo‘nalishlar pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish uchun muhim ahamiyatga ega. Xususan,o‘qituvchi sun’iy intellekt vositasini dars maqsadiga muvofiq tanlashi,undan olingan ma’lumotlarni tekshirishi,o‘quvchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilishi va mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlashi kerak.

Demak,zamonaviy pedagogning kasbiy mahorati faqat texnologiyadan foydalanish bilan emas,balki undan qachon,nima maqsadda va qanday shartlarda foydalanishni bilishi bilan ham belgilanadi.

Shu o‘rinda,zamonaviy ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini o‘rganish, yuzaga kelayotgan murakkab muammolarni aniqlash va tahlil qilish, shuningdek,kelajakda rivojlanishi mumkin bo‘lgan yo‘nalishlarni belgilash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

3. Sun’iy intellektdan foydalanishdagi muammolar

Sun’iy intellekt ta’lim uchun keng imkoniyatlar yaratishi bilan birga,ayrim muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Birinchi muammo-tayyor javoblarga ortiqcha tayanish. Agar o‘quvchi barcha topshiriqlarni sun’iy intellekt yordamida bajarsa,mustaqil

fikrlash,tahlil qilish va muammoni hal etish ko‘nikmalari yetarlicha rivojlanmasligi mumkin. Ikkinchi muammo- ma’lumotlarning ishonchliligi. Sun’iy intellekt noto‘g‘ri faktlar,mavjud bo‘lmagan manbalar yoki xato izohlarni taqdim etishi mumkin. Shu sababli ilmiy ishlar tayyorlashda har bir manba va muhim ma’lumot tekshirilishi lozim.

Uchinchi muammo-akademik halollik. Talabalar sun’iy intellekt yordamida yaratilgan materialni o‘z mustaqil ishi sifatida taqdim etmasliklari,o‘quv muassasasining tegishli qoidalariga rioya qilishlari kerak.

Sun’iy intellektdan foydalanishdagi muammolarning yechimlari

Sun’iy intellektdan foydalanish bilan bog‘liq muammolarni bartaraf etish uchun ta’lim jarayonida aniq pedagogik yondashuv va mas’uliyatli foydalanish tamoyillarini joriy etish zarur. Bunda UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan Guidance for Generative AI in Education and Research (2023) qo‘llanmasidagi tavsiyalar muhim ahamiyatga ega.

Birinchidan, o‘qituvchi va o‘quvchilarning sun’iy intellektdan foydalanish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish lozim. Buning uchun amaliy mashg‘ulotlar, seminarlar va malaka oshirish kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bu foydalanuvchilarga sun’iy intellektning imkoniyatlari va cheklovlarini tushunish, undan ta’lim maqsadlarida to‘g‘ri foydalanish imkonini beradi.

Ikkinchidan, sun’iy intellekt yordamida olingan ma’lumotlarni ishonchli manbalar asosida tekshirish amaliyotini yo‘lga qo‘yish kerak. O‘qituvchilar o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratishlari zarur.

Uchinchidan, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va axborot xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha aniq qoidalar ishlab chiqilishi lozim. UNESCO tavsiyalariga muvofiq, sun’iy intellektdan foydalanishda inson manfaatlari, maxfiylik va axloqiy me’yorlar ustuvor bo‘lishi kerak. Ta’lim

muassasalarida o‘quvchilar va pedagoglarga ma’lumotlarni xavfsiz saqlash hamda raqamli vositalardan mas’uliyat bilan foydalanish qoidalarini o‘rgatish .

Shunday qilib, sun’iy intellektdan foydalanishdagi muammolarni samarali hal etish uchun pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta’minlash, akademik halollik qoidalariga rioya etish va inson manfaatlarini ustuvor qo‘yish zarur.

4.Zamonaviy ta’limda sun’iy intellektdan foydalanishning istiqbollari

Sun’iy intellektdan foydalanishning asosiy istiqbollaridan biri — individual ta’limni rivojlantirish hisoblanadi. Sun’iy intellekt vositalari o‘quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va ehtiyojlariga mos o‘quv materiallari hamda topshiriqlarni tayyorlashga yordam beradi. Natijada har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’limni tashkil etish imkoniyatlari kengayadi.

Sun’iy intellektning yana bir istiqbolli yo‘nalishi — ta’lim natijalarini tahlil qilish va baholashni takomillashtirishdir. Raqamli vositalar o‘quvchilarning topshiriqlarni bajarish natijalarini tahlil qilish, o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni aniqlash va qo‘shimcha yordam zarur bo‘lgan mavzularni belgilashga yordam berishi mumkin. Biroq yakuniy pedagogik qarorlarni qabul qilishda o‘qituvchining bilim va tajribasi muhim bo‘lib qoladi.

Sun’iy intellektning ta’limdagi istiqbollari xalqaro olimlar tomonidan ham o‘rganilgan. Rose Luckin va Wayne Holmes 2016-yilda chop etilgan Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education nomli ilmiy hisobotida sun’iy intellektning o‘qitish va o‘rganish jarayonini takomillashtirish imkoniyatlarini yoritgan. Mualliflarning qarashlariga ko‘ra, sun’iy intellekt ta’lim oluvchilarning o‘ziga xos ehtiyojlarini hisobga olish,

o‘quv jarayonini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim natijalarini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan generativ sun’iy intellektdan ta’lim va tadqiqotlarda foydalanishga doir tavsiyalarda ushbu texnologiyalarni inson manfaatlari, xavfsizligi va pedagogik maqsadlarga muvofiq qo‘llash zarurligi ta’kidlangan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta’limda sun’iy intellektdan foydalanish ta’lim sifatini oshirish, o‘quv jarayonini takomillashtirish va o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Sun’iy intellekt o‘qituvchilarga dars mashg‘ulotlarini samarali tashkil etish, o‘quv materiallarini yaratish hamda o‘quvchilarning bilimlarini baholashda yordam beradi.

Shu bilan birga, sun’iy intellektdan foydalanishda axborot xavfsizligi, akademik halollik va mustaqil fikrlashni rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratish lozim. Mazkur texnologiyalardan samarali foydalanish uchun pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini oshirish va ularni ta’lim jarayoniga maqsadli joriy etish zarur.

Kelajakda sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta’limning yangi imkoniyatlarini yaratib, o‘qitish metodlarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni ko‘paytirish, pedagoglarning raqamli savodxonligini muntazam oshirib borish hamda o‘quvchilarda texnologiyalardan mas’uliyatli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadga muvofiqdir.

Demak, sun’iy intellektdan oqilona va mas’uliyatli foydalanish zamonaviy ta’limni rivojlantirish, ta’lim samaradorligini oshirish va kelajak

avlodning raqobatbardoshligini ta’minlashning muhim istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir.

Foydalangan adabiyotlar:

1.UNESCO tomonidan 2024-yilda chop etilgan “AI Competency Framework for Teachers” nomli rasmiy hujjatdan olingan. O‘zbekchasi — O‘qituvchilar uchun sun’iy intellekt kompetensiyalari doirasi.

2.Guidance for Generative AI in Education and Research (Ta’lim va tadqiqotlarda generativ sun’iy intellektdan foydalanish bo‘yicha tavsiyalar).

3.Miao, F., Holmes, W. Guidance for Generative AI in Education and Research. UNESCO, 2023

4.Rose Luckin va Wayne Holmes (2016)
Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education.

5.Miao, Fengchun va Holmes, Wayne. (2023).
Guidance for Generative AI in Education and Research.